

Zarys historii Grobowca Andruszewskich oraz Zofii z Zawadzkich Krynickiej przy cerkwi św. Paraskewy w Radrużu (1871 – 2020)

1. Majątek Radruż został kontraktem kupna sprzedaży nabyty w dniu 12.07.1871 r. przez Ignacego Mogiłę Andruszewskiego (właśc. Andrószowskiego - Ojca), właściciela m. in. dóbr Czerlany i Stodółki i Kazimierza Mogiłę Andruszewskiego (właśc. Andrószowskiego - Syna) od p. Jana Bibersteina Starowiejskiego (właśc. Stanisława Jana Starowiejskiego herbu Biberstein), właściciela m. in. dóbr Bratkówka i Korabniki odpowiednio w częściach 2/3 i 1/3 całości.
2. W dniu 23.01.1876 r. (na ponad miesiąc przed śmiercią w dniu 27.02.1876 r.) Ignacy Andruszewski przeniósł na Kazimierza Andruszewskiego swoją część udziałów w majątku Radruż. Pozostałe dobra przeniósł na synów i córki: Ksawerego i Wincentego oraz Klementynę z Andruszewskich Kawecką i Zofię z Andruszewskich Kotkowską. Od Kazimierza i Józefy Andruszewskich datuje się powstanie radrusko – smolińskiej linii rodu (w roku 1887 Józefa z Krynickich Andruszewska nabyła sąsiedni w stosunku do Radruża majątek leśny Smolin i Kolonia Smolin).
3. W dniu 13.11.1889 r. Kazimierz Andruszewski i Józefa z Krynickich Andruszewska kontraktem kupna sprzedaży przenieśli na Wacława Toczyskiego własność majątku Radruż i osiedli na stałe w Smolinie.
4. Około 1880 roku Kazimierz Andruszewski w obejściu cerkwi Św. Paraskewy w Radrużu wybudował z cegły i kamienia bruśnieńskiego katakumbę i nagrobek dla Zofii z Zawadzkich Krynickiej, matki Józefy z Krynickich Andruszewskiej. Zofia z Zawadzkich Krynicka zmarła we dworze w Smolinie w dniu 24.12.1887 r. i została pochowana w katakumbie (zob. pkt 23) posadowionej pod nagrobkiem. Nieco później na polecenie Kazimierza Andruszewskiego wybudowano katakumbę i nagrobek Grobowca Rodziny Andruszewskich.
5. Pod koniec XIX wieku w Grobowcu Andruszewskich jako pierwsza spoczęła Klucznica we dworze Andruszewskich w Radrużu – Maria Wiśniewska.
6. Od roku 1871 do roku 1890 Kazimierz Andruszewski – ex officio Kolator cerkwi św. Paraskewy w Radrużu, miał obowiązek pieczy nad świątynią, zarazem prawo zasiadania w ławie kolatorskiej oraz całowania patyny podczas nabożeństw.
7. W roku 1911 w Grobowcu Andruszewskich spoczął Kolator cerkwi św. Paraskewy w Radrużu i właściciel majątku Radruż Kazimierz Mogiła Andruszewski.
8. W roku 1930 w Grobowcu Andruszewskich spoczął Zygmunt Mogiła Andruszewski senior, właściciel majątku Smolin, syn Kazimierza Andruszewskiego.
9. W roku 1934 w Grobowcu Andruszewskich spoczęła Józefa z Krynickich Andruszewska, wdowa po Kazimierzu Andruszewskim.
10. Do wybuchu II wojny światowej Radruż był zamieszkiwany w znakomitej większości przez Rusinów (Ukraińców). Społeczności polska i ukraińska Horyńca i Radruża pozostawały wówczas blisko i zgodnie, wspólnie obchodząc święta kościelne, żyjąc w poszanowaniu wspólnej historii i tradycji (zob. opis czerwcowej procesji w Horyńcu i Radrużu: Jan Andruszewski – Sen Kiryły (s. 26 i nast.) [w:] Z ziemi łoż i piękna. Lwów 1905 – Księgarnia Narodowa). Około 1943 - 1944 roku ukraińscy nacjonaliści zdewastowali nagrobki Andruszewskich oraz Zofii z Zawadzkich Krynickiej

oraz prawdopodobnie sprofanowali wewnątrz Grobowca Andruszewskich. Nie jest wiadome, czy dokonali również profanacji katakumby pod Grobem Zofii z Zawadzkiej Krynickiej.

11. Około roku 1950 Zygmunt Andruszewski junior własnym sumptem restaurował nagrobki Andruszewskich i Zofii z Zawadzkiej Krynickiej w Radrużu, uszkodzone przez ukraińskich nacjonalistów.
12. W dniu 16.05.1979 r. komunistyczne władze PRL w osobie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Przemyślu potwierdziły prawo Rodziny Andruszewskich do grobów przy cerkwi św. Paraskewy w Radrużu i zezwoliły na dokonywanie dalszych pochówków w grobowcu Andruszewskich.
13. W listopadzie 1987 roku w Grobowcu Andruszewskich spoczęła Stanisława z Rudeńskich Andruszewska, małżonka Zygmunta Andruszewskiego juniora, ostatniego przedwojennego właściciela majątności Smolin.
14. W kwietniu 1988 w Grobowcu Andruszewskich spoczął Zygmunt Mogiła Andruszewski junior, wnuk Kazimierza Andruszewskiego, właściciel majątności Smolin do wybuchu II wojny światowej; po wojnie długoletni zastępca dyrektora wojewódzkiego zrzeszenia Państwowych Gospodarstw Rolnych na Podkarpaciu.
15. Ponieważ cerkiew św. Paraskewy w Radrużu u schyłku PRL pozostawała bez jakiegokolwiek opieki i zabezpieczenia, około 1987 roku Wojciech Andruszewski (prawnek Kazimierza Andruszewskiego) zamontował stalową kłódkę na bramie głównej do cerkiewki.
16. Około roku 2000 Barbara z Andruszewskich p.v. Witkowska s.v. Bąkowska (prawnuczka Kazimierza Andruszewskiego) ufundowała tabliczkę marmurową na Grobowcu Andruszewskich.
17. W maju 2001 roku w Grobowcu Andruszewskich spoczął Wojciech Mogiła Andruszewski, długoletni dyrektor, następnie administrator Państwowego Gospodarstwa Rybackiego w Rudzie Różanieckiej, prawnek Kazimierza Andruszewskiego.
18. W roku 2011 Rodzina Andruszewski współfinansowała publikację albumu „Radruż. Kresowe Dziedzictwo” (wyd. Muzeum Kresów w Lubaczowie. Lubaczów 2011) poświęconego w całości cerkwi św. Paraskewy w Radrużu, w tym w całości pokryła honorarium fotografika Tadeusza Budzińskiego, grafika prof. Tadeusza Nuckowskiego oraz tłumaczenie tekstu albumu przez Agnieszkę Karolinę Andruszewską z języka polskiego na język angielski.
19. 21 czerwca 2013 roku cerkiew św. Paraskewy w Radrużu wraz z otaczającym przycerkiewnym cmentarzem, w tym Grobowiec Andruszewskich oraz Grób Zofii z Zawadzkiej Krynickiej wpisano na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego UNESCO.
20. W dniu 13.10.2013 roku 2 x prawnukowie Kazimierza Andruszewskiego powołali do życia Fundację Smolin Andruszewski, której jednym z celów statutowych jest „opieka nad grobami rodziny Andruszewskich w Polsce oraz na Ukrainie, w szczególności grobowcem Andruszewskich oraz grobowcem Zofii z Zawadzkiej Krynickiej posadowionymi na terenie zespołu cerkiewnego w Radrużu” – <http://www.smolin.pl/fundacja/web/bin/Statut.pdf>
21. W roku 2017 roku dyrektor Muzeum Kresów w Lubaczowie Stanisław Makara publicznie zaprzeczył prawu Rodziny Andruszewskich do grobowców Andruszewskich oraz Zofii z Zawadzkiej Krynickiej. W tymże roku Rodzina Andruszewskich oraz Fundacja Smolin Andruszewski wytoczyli powództwo przeciwko Muzeum Kresów w Lubaczowie o ustalenie

prawa do grobu Andruszewskich i Zofii z Zawadzkich Krynickiej. Prawomocnym wyrokiem z dnia 28.05.2018 r. sygn. akt I C 644/17 – zgodnie z żądaniem powodów – Sąd Okręgowy w Przemyślu Wydział I Cywilny ustalił prawo 2 x Prawników Kazimierza Andruszewskiego do Grobowców Andruszewskich oraz Zofii z Zawadzkich Krynickiej, które treścią swą obejmuje między innymi prawo do kultywowania pamięci o zmarłych i pochowanych tamże członkach Rodziny Andruszewskich, prawo do opieki nad grobowcami i katakumbami oraz pochówku w w/w grobach. Rodzina Andruszewskich i Fundacja nie żądali od pozwanego Muzeum Kresów w Lubaczowie zwrotu poniesionych kosztów postępowania sądowego.

22. W dniu 22 listopada 2017 roku rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej zespół cerkiewny w Radrużu, w tym cerkiew pod wezwaniem św. Paraskewy i cmentarz przycerkiewny obejmujący grobowiec Andruszewskich oraz grób Zofii z Zawadzkich Krynickiej, w których spoczywa pięć pokoleń Andruszewskich uznany został za pomnik historii.
23. W roku 2019 r. zespół konserwatorów zabytków pod kierownictwem Janusza Smazy – profesora Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie zinwentaryzował i zbadał nagrobki oraz katakumby stanowiące zespół Grobowiec Andruszewskich – Grób Zofii z Zawadzkich Krynickiej, stawiając tezę o istnieniu katakumby pod nagrobkiem Zofii z Zawadzkich Krynickiej.
24. W roku 2019 r. na polecenie dyrektora Muzeum Kresów w Lubaczowie Tomasza Roga, dokonano bez uzgodnienia z Rodziną Andruszewskich oraz Fundacją Smolin Andruszewski wymiany kłódki (zamontowanej przez Wojciech Andruszewskiego około roku 1987) do bramy cerkwi, zamykając faktyczny dostęp do Grobowców rodzinie Kolatora cerkwi Kazimierza Andruszewskiego.

Cezary Andruszewski, spisane 30 maja 2020 roku w Rzeszowie.